

STADSHOLMEN

CUPIDO 4

Själagårdsgatan 17

GAMLA STAN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

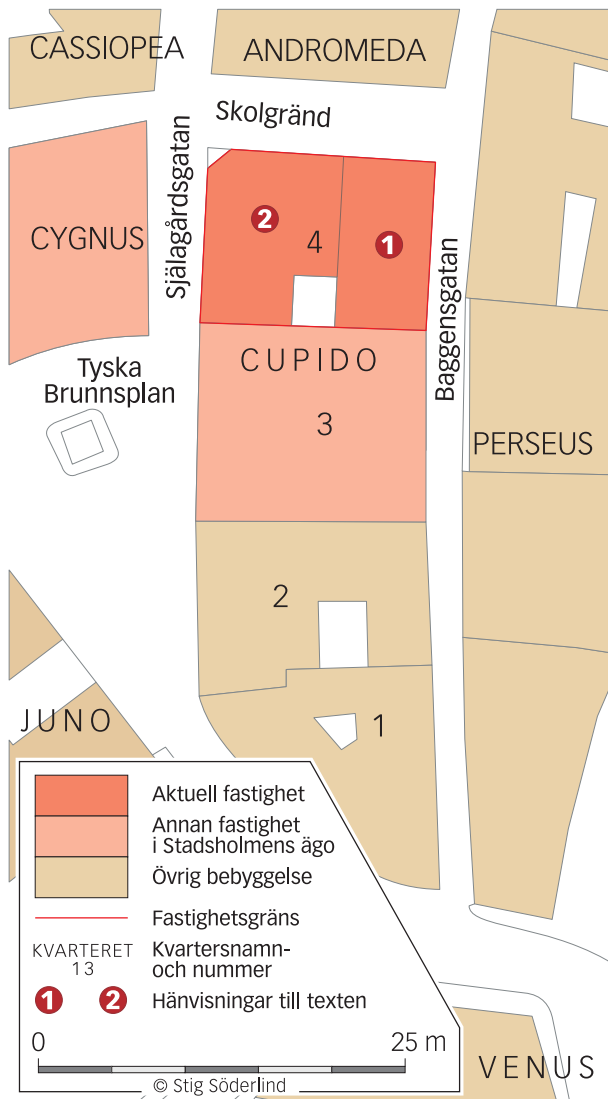
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 MEDELTIDA BYGGNAD.**
- 2 BYGGNAD UPPFÖRD 1860.**

"GAMLA AUKTIONSHUSET OCH GILSTUGAN VID TYSKA BRUNNEN". UPPMÄTNINGSRITNING AV J. E. CARLBERG 1761. CUPIDO 4 HAR HÄR MARKERAT MED GULT. ORIGINAL I STOCKHOLMS STADSARKIV.

På den östra sidan av tomten, med långsida längs Baggensgatan, står en byggnad som bevarar medeltida murverk till tre våningars höjd mot gatan och fyra mot gården.

Fastigheten ägdes vid sekelskiftet 1700 av Stockholms stad och disponerades, liksom grannfastigheten i söder, av stadens auktionskammare. Möjligen har stadens bysättningshäkte inrymts i byggnaden längs Baggensgatan, även kallad Gillestugan.

Fastighetens västra del är sedan 1860-talet bebyggd med ett för tiden typiskt hyreshus med en omfattande och genomarbetad snickeriinredning bevarad, liksom ett stort antal kakelugnar. Endast ett mindre antal byggnader från denna tid finns fortfarande i någorlunda ursprungligt skick. Byggnaden uppfördes av skräddarmästare J M Jansson och är ett exempel på framgångsrika näringsidkares möjligheter att bygga och borgerligt bostadsskick under 1860-talets begynnande industrialisering och modernisering.

Cupido 4 är en del av Gamla stans unika och omistliga bebyggelse och är blåvärderad enligt

Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING GAMLA STAN
Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte putsade och kunde ha dekor i form av blinderingar, formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med

FASADEN MOT SJÄLAGÅRD SGATAN HAR EN PUTSUTSMYCKNING MED RUSTICERINGAR OCH LISTVERK FRÅN 1860-TALET. FOTO: J. MALMBERG.

flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmyckning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag.

Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-tal fick många byggnader fasader med tidstypiska dekorer i stucc eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens

centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbetade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriska värdefulla miljöer – oroades för stadsdelens framtid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att förvärva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

FASADEN MOT TYSKA SKOLGRÄND ÄR SLÄTPUTSAD.
FOTO: J. MALMBERG.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersättligt värde.

HISTORIK

Den östra byggnaden (Nr 1 på kartan) med långsidan mot Baggensgatan har medeltida murverk bevarat till tre våningars höjd mot Baggensgatan och Tyska skolgränd och till fyra våningars höjd åt gården. Troligen hade byggnaden ursprungligen ett pulpettak åt Baggensgatan. Källarna vid Baggensgatan är medeltida medan de på tomtens västra sida, mot Själagårdsgatan, är äldre än dagens byggnad från 1860-talet.

Omkring sekelskiftet 1700 finns uppgifter på att båda fastigheterna Cupido 3 och 4 disponerades av stadens auktionskammare. Vid mitten av 1700-talet kallades huset vid Baggensgatan för Gillstuguhuset eller Gilstugan. Detta har ibland tolkats som att gäldstugan, det vill säga bysättningshäktet, var

inrymt i byggnaden. Den västra delen av tomten var omkring 1760 bebyggd med flera små hus varav ett benämns brandredskapshus i brandförsäkringen 1759. Enligt uppmättningsritningar av stadsarkitekt Carlberg från 1761 var det andra huset på tomtens västra del Parmätarinspektörens hus.

Tyska kyrkan ägde fastigheten 1826 och lät bygga om eller nyuppföra stall och vagnshus samt ett magasinshus på tomtens västra del längs Själagårdsgatan.

Skräddarmästare J M Jansson sökte 1860 bygglov för att uppföra en nybyggnad på den västra delen av tomten och samtidigt bygga på det gamla medeltida huset. Nybyggnaden utfördes med avskuret hörn och rusticeringar, våningsband och fönsteromfattningar i tidens putsarkitektur (Nr 2). Fasaden mot Tyska skolgränd och mot Baggensgatan fick behålla en enkel slät fasad med fönster i fasadlivet. Hela komplexet lades under ett och samma taklag. Efter ombyggnaden 1860-61 fick fastigheten den volym

I BYGGNADEN MOT BAGGENSGATAN FINNS EN RÄNNA AVSEDD ATT LEDA VATTEN FRÅN GÅRDEN TILL GATAN. FOTO: J. MALMBERG.

och utformning som den fortfarande har. På 1930-talet disponerade polisen våning 1 trappa upp och murgenombrott gjordes till polisstationen i grannhuset Cupido 3. Fastigheten förvärvades av Stadsholmen 1957.

Idéer om moderniseringar fanns redan under 1940-talet men först 1974-75 blev några större förändringar genomförda. Renoveringen inriktades på bevarande av planlösning, snickeriinredning, kakelugnar och spisar. En del av planlösningen förändrades dock för att få in WC och dusch. Även förändringar i lägenhetsstorlekar gjordes, delvis med nya murgenombrott. Murgenombrotten till grannfastigheten Cupido 3 sattes igen. Trapphusets skåp och vedlårar togs av bort vid renoveringen. Renoveringen genomfördes med tilläggsån för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

BYGGNADSBESKRIVNING

Fastigheten utgörs av två sammanbyggda hus, fyra våningar höga med inredd vind samt en liten asfalterad gård som är underbyggd. Fasaden mot Själagårdsgatan med avskuret hörn vid Tyska skolgränd har en rikt utsmyckad putsfasad med rusticeringar

och listverk. Fasaderna mot Tyska skolgränd och Baggensgatan är släta med fönstren i fasadlivet. Taket är täckt med plåt.

Byggnadens portgång löper genom hela huset från den äldsta delen vid Baggensgatan till 1860-talshuset vid Själagårdsgatan. I husets äldsta del löper en rännsten avsedd att avleda regn och smältvatten från gården till gatan. Golvet och trappan är belagda med kalksten. Väggarna är enkla och putsade. Dörrarna i den äldsta delen är av varierande slag med en ålderdomlig pardörr till lokalen i hörnet av Baggensgatan och Tyska skolgränd. I trapphuset för övrigt är dörrarna i huvudsak från 1860-talet.

Våningarna har i stor utsträckning brädgolven bevarade, i fastighetens äldsta delar sannolikt från 1700-talet. En förhållandevis rik snickeriinredning; bröstpaneler sockelpaneler fönstersmygpaneler, pardörrar och enkeldörrar, finns bevarad. Övervägande delen är från 1860-talet men äldre inredning, sannolikt från 1820-talet, finns också. Ett stort antal kakelugnar står fortfarande kvar i våningarna. De flesta är från senare hälften av 1800-talet. Taken är i de flesta rum enkelt kälade. Fönstren är kopplade och sannolikt från 1900-talets mitt.

INSIDA AV PARDÖRR MED ÄLDRE GÅNGJÄRN.
FOTO: J. MALMBERG.

I RUMMET FINNS INREDNING FRÅN 1800-TALET I FORM AV EN RUND VIT KAKELUGN, PARDÖRRAR OCH FOTPANEL.
FOTO: J. MALMBERG.

SNICKERIER I FORM AV FOTPANEL OCH FÖNSTERMYGPANEL SAMT EN VIT KAKELUGN, SAMTLIGA FRÅN 1800-TALET.
FOTO: J. MALMBERG.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.